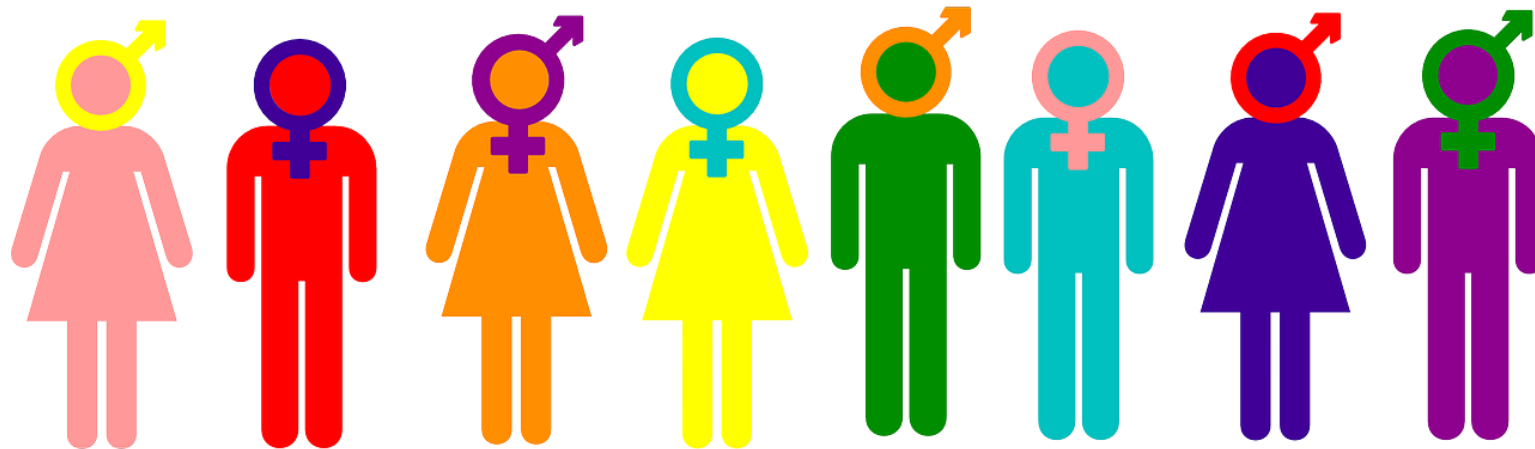

Rodni identitet i rodna socijalizacija:

Između roze i plave

Socijalna psihologija, 11.3.2024.

Sadržaj današnjeg časa

- Osnovni pojmovi:
 - Pol
 - Rod
 - Rodni identitet
 - Rodna ekspresija (izražavanje)
 - Rodna uloga
 - Seksualna orijentacija
- Konceptualizacije i mere rodni uloga (maskulnosti i feminosti)
- Rodni stereotipi
- Socijalizacija rodni uloga i stereotipa
 - Uloga različitih agenasa socijalizacije
- Prenatalni uticaji na razvoj rodni karakteristika
 - Rodni identitet
 - Rodnu ekspresiju
 - Seksualnu orijentaciju
- Predrasude povezane sa seksualnom orijentacijom

Osnovni pojmovi

- **Pol** (eng. sex)
 - Biološka klasifikacija osoba u kategorije (najčešće muškarca ili žene) zasnovana na urođenim karakteristikama vezanim za reproduktivnu funkciju
 - Šta određuje pol?
 - genitalije, hromozomi, polne žlezde, reproduktivni organi i hormonski nivoi
 - **Međupolnost** je određena hormonskim i genetskim atipičnosti, in utero izloženošću polnim hormonima, nasumičnim razvojnim varijacijama...
 - **Međupol/interseks** označava iskustvo ljudi rođenih sa polnim karakteristikama koje se ne uklapaju u definiciju tipično muškog ili ženskog tela (zastupljenost od 0,5% do 1,7%).
 - Međupolnost ne implicira po automatizmu ni rodni identitet ni seksualnu orijentaciju!

POL:

- Muško
- Žensko
- Međupol (eng. intesex)

Osnovni pojmovi

- **Rod** (eng. gender)

- društveno određene karakteristike koje se povezuju sa određenim (biološkim) polom
- Različitosti muškaraca i žena koje su stečene socijalizacijom i nezavisne od bioloških karakteristika

- **Rodni identitet**

- Doživljaj ili identifikacija sebe kao muškarca, žene, ni jedno ni drugo ili i jedno i drugo
- **Rodna nekonformnost** ili **rodna nenormativnost** označava osobe koje ne žive i ne percipiraju svet na način koji dihotomizira rodni identitet
- **Rodna disforija** (rodni nesklad) – snažna, uporna osećanja poistovećivanja sa drugim polom i nelagoda sa vlastitim polom
 - Poremećaj polnog identiteta – napušten izraz

POL I ROD U JEZIKU

- Srpski jezik – ne pravi razliku
 - muško/žensko
- Engleski jezik:
 - Sex: male/female
 - Gender: woman/man

RODNI IDENTITET:

- Cisrodni muškarac ili žena
- Transrodni muškarac ili žena
- Nebinarni
- Rodno fluidni
- ...

Osnovni pojmovi

- **Rodna ekspresija (izražavanje)**

- Način na koji praktikujemo svoju rodnu ulogu;
- Odevanje, frizura, šminka, govor tela, izabrano ime...
- Česti laički opisi kada se ekspresija ne podudara sa polom: feminiziran muškarac, muškobanjasta žena...
- **Polna tipičnost** - stepen u kom se osoba konformira očekivanim muškim ili ženskim rodnim ulogama, uglavnom se odnosi na aktivnosti i interesovanja

- **Rodna uloga**

- Ponašanja i stavovi koji se u nekoj kulturi smatraju odgovarajućim i prihvatljivim za muškarca ili ženu

Osnovni pojmovi

- **Seksualna orijentacija**

- Erotska i emocionalna naklonost ka sopstvenom, drugom ili oba pola, a koja se ispoljava u seksualnom ponašanju i fantazijama
- Seksualna orijentacija je složen fenomen koji obuhvata:
 - **Seksualno ponašanje** – pol/rod seksualnih partnera/partnerki
 - **Privlačenje, erotski interes, seksualne fantazije** – pol/rod osoba koje nas emotivno i erotski privlače
 - **Seksualni identitet** – način na koji osoba definiše sopstvenu seksualnost
- Ove tri dimenzije mogu biti u različitim odnosima i mogu se na različite načine preplitati, npr:
 - Samoidentifikovana lebejka koja nikada nije imala partnerku (npr. u homofobičnom društvu, iz straha od stigme...)
 - Osoba koju privlače osobe sopstvenog pola, ali koja nije prihvatila homoseksualni identitet
 - MSM (eng. men who have sex with men) – npr. u kulturama u kojima je predbračni seks neprihvatljiv

Seksualna orijentacija:

- Heteroseksualna
- Homoseksualna (gej, lezbejska)
- Biseksualna
- ...panseksualna, aseksualna...

Razmatranja...

- Dajte primere nepodudaranja pola, rodnog identiteta i rodne ekspresije
- Dajte primere nepodudaranja rodne ekspresije, rodnog identiteta i seksualne orijentacije

Binarno shvatanje pola i roda je osnov diskriminacije jer ljude deli u dve suprotstavljene grupe kojima se pripisuju suprotne vrednosti!

Stana Cerović – poslednja crnogorska virdžina

Fenomen **virdžine** je običaj vezan za oblasti Crne Gore, Kosova, Metohije i severne Albanije gde u porodicama koje su ostale bez „muške glave” jedno žensko dete, na zahtev roditelja ili šire zajednice, preuzima ulogu muškarca, zavetujući se na celibat.

Sadržaj današnjeg časa

- Osnovni pojmovi:
 - Pol
 - Rod
 - Rodni identitet
 - Rodna ekspresija (izražavanje)
 - Rodna uloga
 - Seksualna orijentacija
- **Konceptualizacije i mere rodni uloga** (maskulnosti i femininosti)
- **Rodni stereotipi**
- Socijalizacija rodni uloga i stereotipa
 - Uloga različitih agenasa socijalizacije
- Prenatalni uticaji na razvoj rodni karakteristika
 - Rodni identitet
 - Rodnu ekspresiju
 - Seksualnu orijentaciju
- Predrasude povezane sa seksualnom orijentacijom

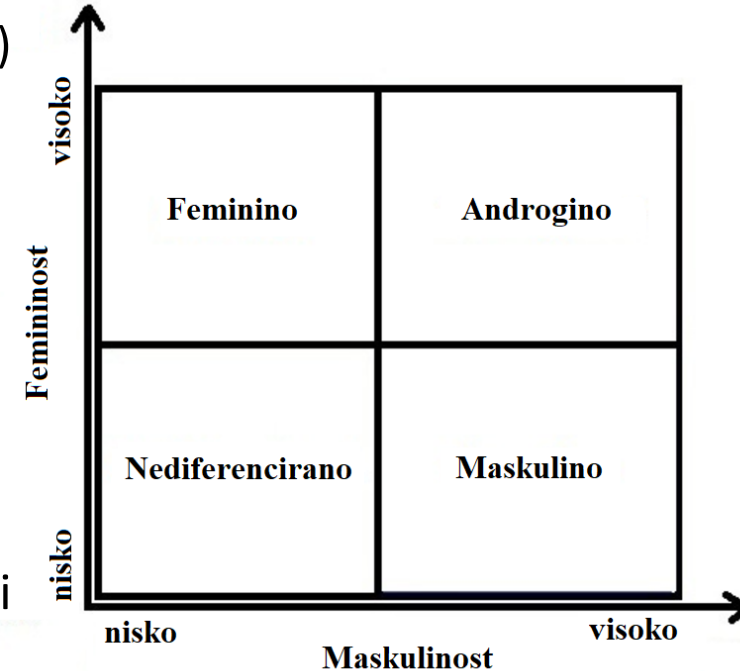
Konceptualizacije maskulynosti i feminynosti

- od 1930-ih su maskulynosti i feminynost posmatrani kao dva ekstrema na jednoj dimenziji, dva pola koja su međusobno isključiva
- od 1970-ih nezadovoljstvo tradicionalnim viđenjem maskulynosti i feminynosti
- koncept *androgynosti*

Merenje maskulinnosti i femininnosti

- **Upitnik rodnnih uloga Bemove** (Bem Sex Roles Inventory – BSRI; [Bem, 1974](#))
 - samoprocena na atributima od kojih mnogi označavaju tipične ili poželjne maskuline ili feminine karakteristike (nezavisan/na, ambiciozan/na, saosećajan/na, nežan/na...)
 - Maskulinnost i femininnost kao dve nezavisne dimenzije
- ISTRAŽIVANJA ANDROGINOSTI:
 - povezanost androginnosti sa boljom psihološkom adaptacijom, samopoštovanjem i sl.
 - ...međutim pokazalo se da je visok skor na maskulinnosti ono što doprinnosti ovoj vezi i kod muškaraca i žena tj. androginnost nema dodatni benefit! ([Taylor & Hall, 1982](#); [Whitley, 1983](#))
- **Kritike** upitnika za merenje rodnnih uloga:
 - Mere uske aspekte maskulinnosti i femininnosti
 - Malo žena i muškaraca poseduje sve ili većinu kvaliteta femininnosti/maskulinnosti
- Razvijaju se upitnici koji pored karakteristika obuhvataju i druge rodno relevantne aspekte poput interesovanja, sposobnosti, socijalnih relacija; kod dece preferencija igraćaka, igara, aktivnosti...

Rodni stereotipi

- Organizovani set uverenja o tome šta znači biti muškarac ili žena
- Fizički izgled, stavovi, interesovanja, psihološke karakteristike, socijalne relacije, zanimanja...
- Stereotipi predstavljaju uverenja koja su deljena među pripadnicima iste kulture
- Identifikovanje nečijeg pola automatski pobuđuje očekivanja o tome kako osoba treba da se ponaša, izgleda...; omogućava predviđanje ponašanja (tačno ili netačno)
- **Rodni stereotipi:**
 - Žene – komunalne karakteristike (topla, ljubazna, senzitivna...)
 - Muškarci – agensne karakteristike (dominantan, samopouzdan, ima kontrolu...)

Rodni stereotipi

Kako okruženje reaguje kada se osoba ne uklapa u kulturno definisani rodni stereotip?

- Agresivna žena
- Osećajan muškarac

Što je veće odstupanje od rodni stereotipa i kršenje rodni uloga, to je reakcija okoline ekstremnija

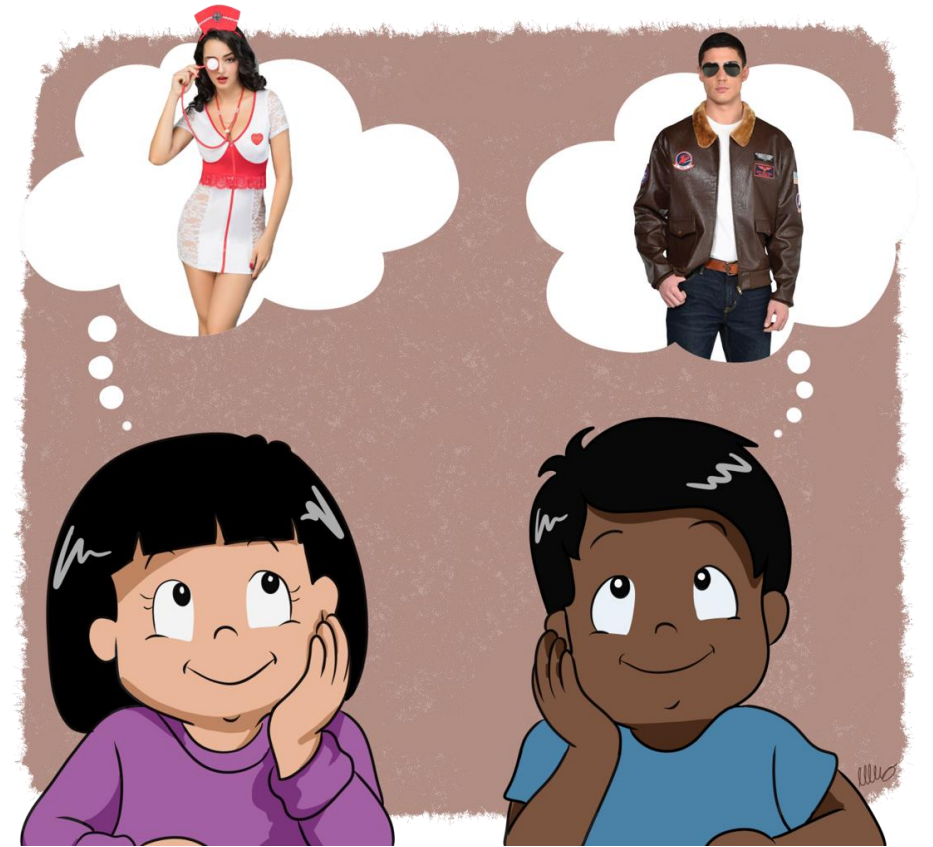

Socijalizacija rodnih uloga i rodnih stereotipa

- Rodne uloge i stereotipi se uče veoma rano u razvoju, već oko 2. godine
- Deca imaju rigidnije rodne stereotipe od odraslih i veruju da su ove odlike nepromenljive
- Rodni stereotipi su najrigidniji oko 5. godine, a nakon toga postepeno postaju fleksibilniji
- Uprkos većoj fleksibilnosti rodni stereotipa, starija deca imaju ekstremnije stavove prema kršenju rodni normi

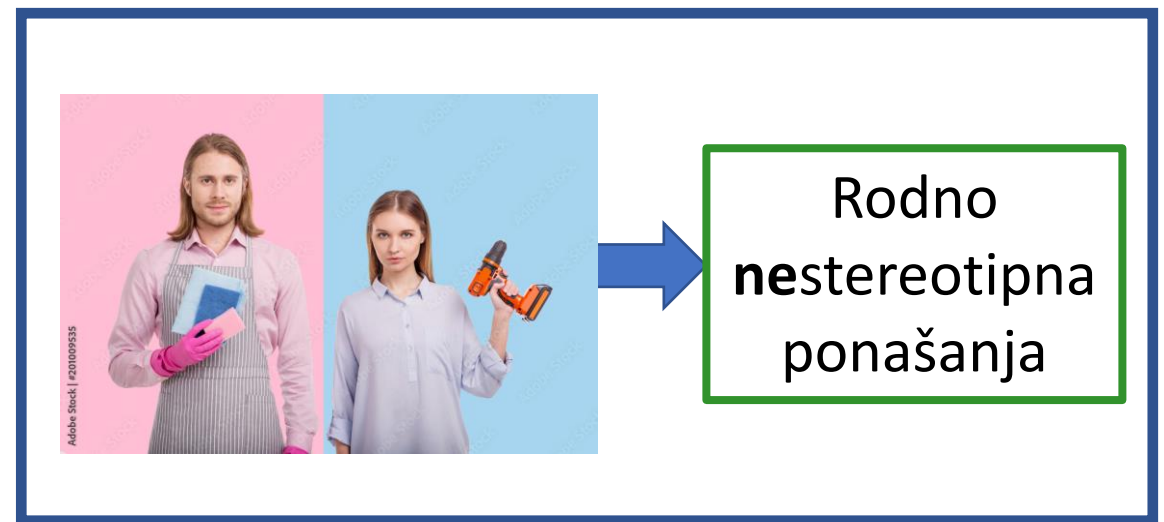
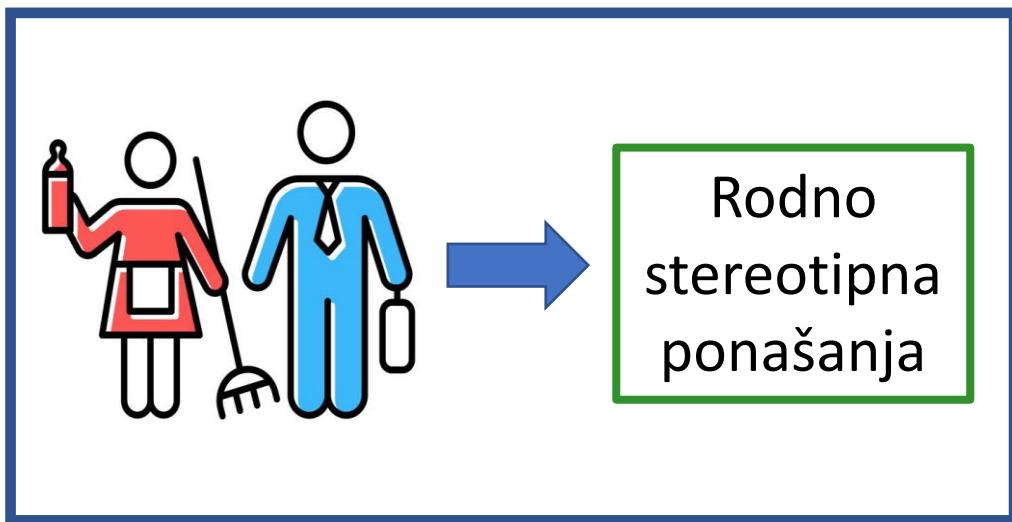
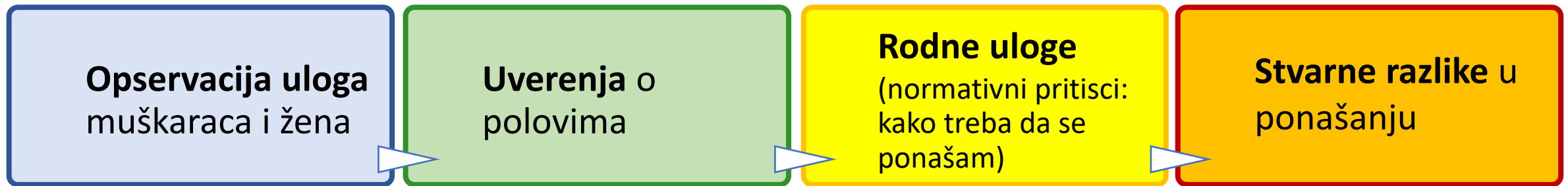
RODNE RAZLIKE U RODNIM STEREOTIPIMA

- Muškarci izmaju izraženije i rigidnije rodne stereotipa nego žene
- Muški stereotip (stereotipna slika muškarca) je rigidniji od ženskog stereotipa
- Muškarci „idealnog muškarca“ opisuju kao veoma rodno stereotipnog, dok žene imaju više slobode da odstupaju od stereotipa (Hort, Fagot & Leinbach, 1990)

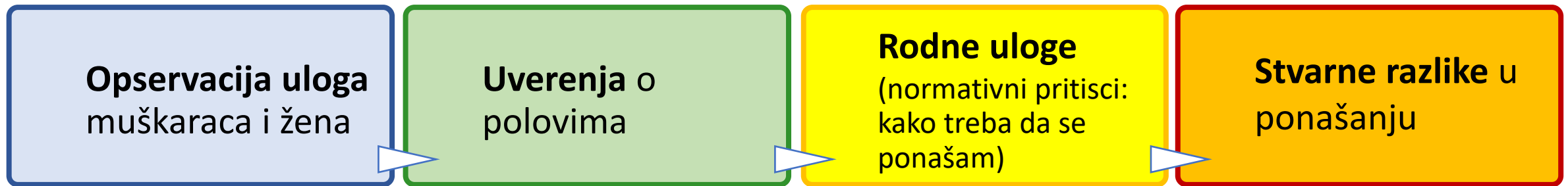
Socijalizacija rodnih uloga i rodnih stereotipa

- **Teorija socijalni uloga** (Eagly, Wood, Diekman, 2000)

Socijalizacija rodni uloga i rodni stereotipa

- **Teorija socijalni uloga** (Eagly, Wood, Diekman, 2000)

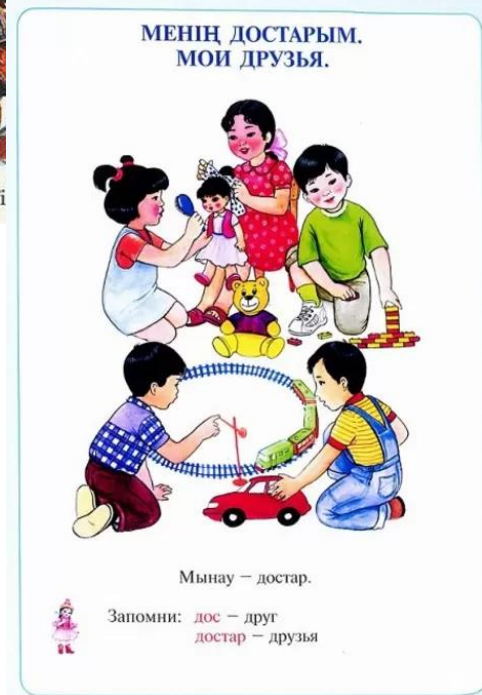
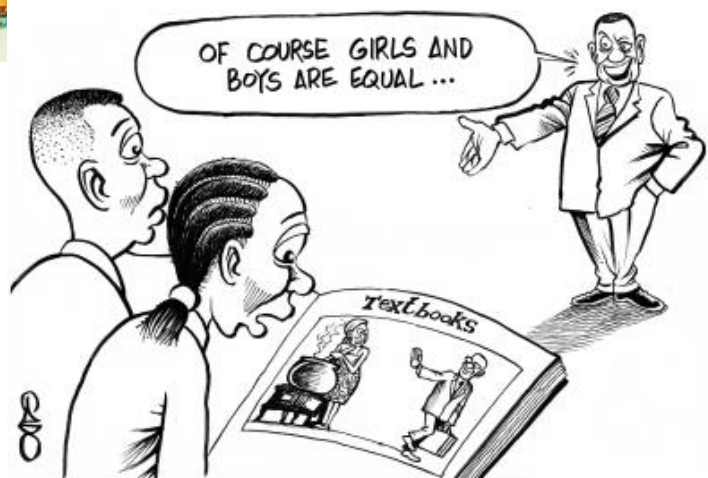
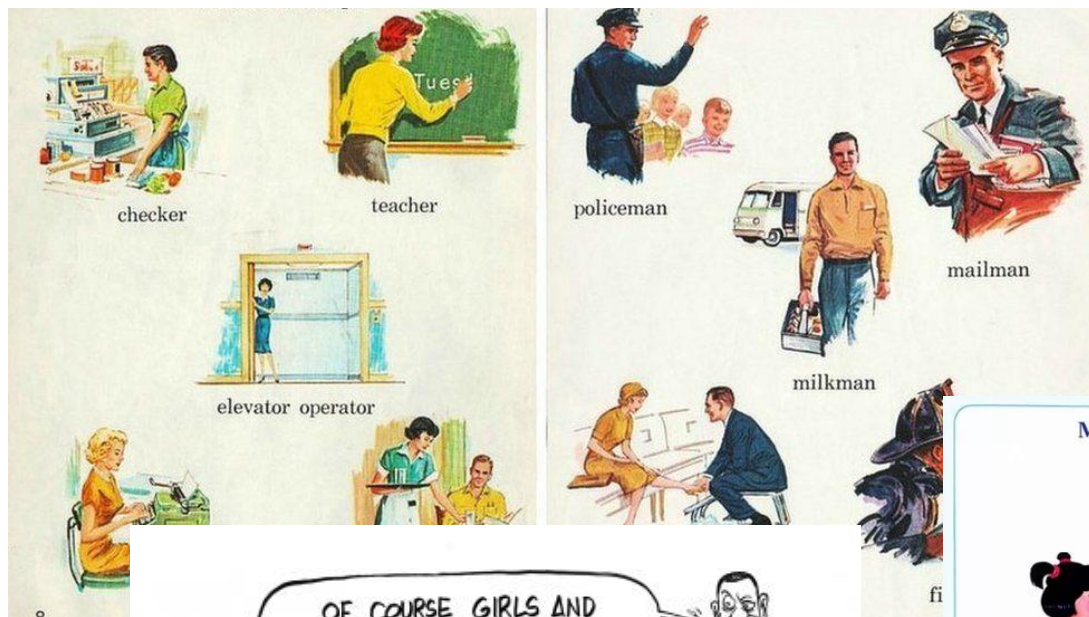
- Rodne uloge regulišu ponašanje individue kroz dve vrste normi:
 - **Preskriptivne** norme (injunktivne) – kako se treba ponašati, šta je poželjno i ispravno
 - Smernice za izbor ponašanja koje će biti **odobravano** od strane drugih
 - Odstupanje od normi izaziva **osudu okoline**
 - **Deskriptivne** norme – šta ljudi stvarno rade, šta je normalno i tipično
 - Smernice u izboru ponašanja koja će verovatno biti **efikasna** u datoj situaciji
 - Odstupanje od normi izaziva iznenađenje okoline

Agensi socijalizacije i rodne uloge i stereotipi

- *Da li roditelji tretiraju različito decu različitog pola ili samo reaguju različito na postojeće razlike muške i ženske dece?*
- **„Baby X“ studije** (Seavey, Katz & Zalk, 1975)
 - Odrasle osobe su u interakciji sa 3-mesečnom bebom, ali imenovanom kao dečak, devojčica ili bez napomene o polu (uvek je jedna ista beba u pitanju)
 - Dostupne su stereotipno muške, ženske, kao i rodno neutralne igračke
 - Odrasli pokazuju otvorenu preferenciju ka rodno stereotipnim igračkama i načinima igre sa decom
 - Kada im nije rečen pol deteta, odrasli spontano „donose odluku“ o polu i nastavljaju da se ponašaju u skladu sa tim
- Roditelji uglavnom ohrabruju i potkrepljuju polno tipizirano ponašanje i interesovanja
- 6-ogodišnjaci/kinje odgajani u porodicama sa rodno egalitarnim uverenjima nisu se razlikovali od dece iz konvencionalnih porodica u načinu igre, izgledu, preferenciji prijatelja... Ali su imali manje rodno stereotipnih uverenja (Weisner et al, 1990)
- *Da li to znači da ne vredi pokušavati odgajiti decu rodno neutralno?*

Agensi socijalizacije i rodne uloge i stereotipi

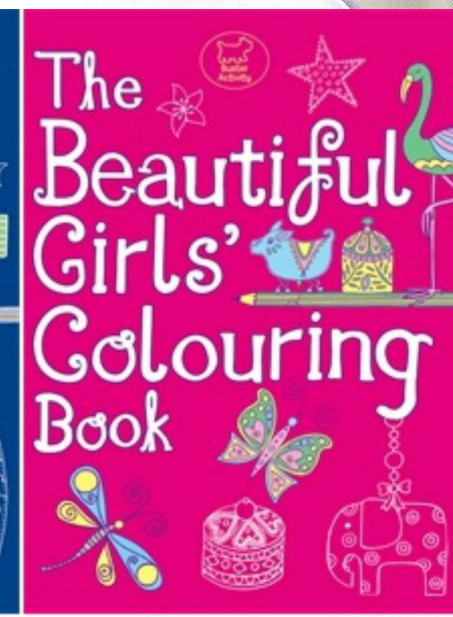
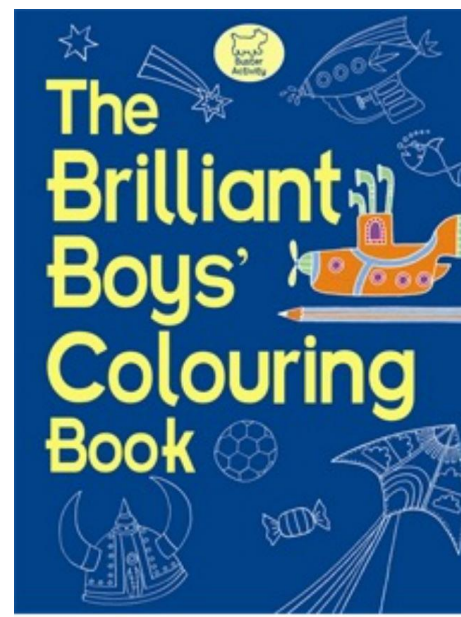
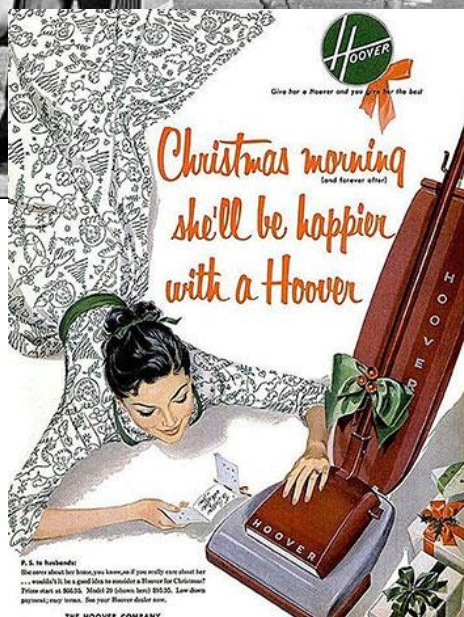
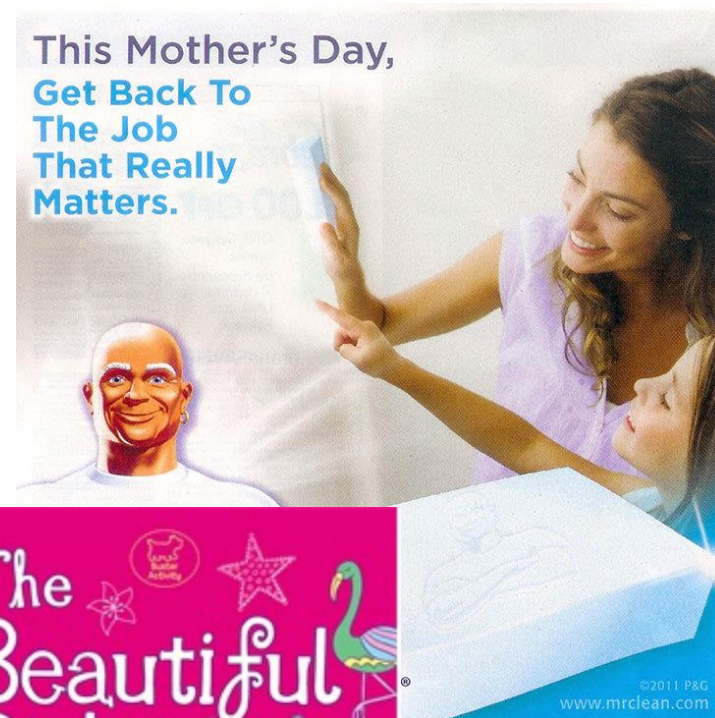

Agensi socijalizacije i rodne uloge i stereotipi

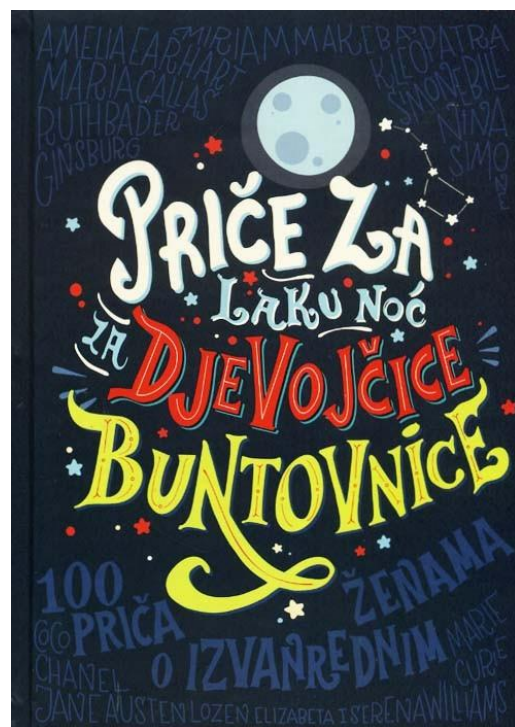

Igraonice najčešće nude isključivo rodno stereotipne programe npr. za proslave i rođendane

Agensi socijalizacije i rodne uloge i stereotipi

Kako se menjaju rodni stereotipi?

Prenatalni uticaji na razvoj rodni karakteristika

- I muške i ženske genitalije se razvijaju iz iste bazične strukture koja kod fetusa postoji do 3. meseca
- od 3. meseca, lučenje muških polnih hormona podržuje razvoj muških genitalija – proces polne diferencijacije
- Polni hormoni: androgen, estrogen, progesteron – poseduju ih i M i Ž, ali u različitim relativnim količinama
- Anomalije u periodu polne diferencijacije pružaju uvid u interakciju genetskih, prenatalnih i sredinskih uticaja na razvoj rodne ekspresije i rodnog identiteta
- Prenatalna izloženost abnormalno visokim količinama muških ili ženskih hormona dovodi do feminizacije muških ili maskulinizacije ženskih *genitalija* (npr. kod kongenitalne adrenalne hiperplazije i sindroma androgen insenzitivnosti), ali utiču i na rodnu ekspresiju, rodni identitet i seksualnu orijentaciju

Prenatalni uticaji na razvoj rodni karakteristika

Neka od medicinskih stanja koja se svrstavaju u međupolnost nastaju kao posledica prenatalnog uticaja hormona na razvoj individue:

- **Kongenitalna adrenalna hiperplazija (KAH)** – abnormalno visoko lučenje androgena u prenatalnom periodu kod majke → genetske devojčice sa ženskim unutrašnji polnim organima, ali maskulinizovanim eksternim genitalijama
- **Sindrom androgene insenzitivnosti (SAI)** – **delimična ili potpuna neosetljivost** – telo ne reaguje na muške polne hormone → genetski dečaci sa muškim unutrašnji polnim organima, ali femininim eksternim genitalijama (u pubertetu i sekundarne polne karakteristike, npr. dojke, ali nema menstruacije ni plodnosti)

Koji pol će im biti pripisan po rođenju i kako će biti odgajani?

Kako će prenatalni nivoi hormona uticati na njihov rodni identitet, rodnu ekspresiju, seksualnu orijentaciju?

Prenatalni uticaji na rodni identitet, rodnu ekspresiju i seksualnu orijentaciju

- **RODNI IDENTITET:**

- Osobe sa KAH i SAI nekada usvajaju onaj **rodni identitet** u skladu sa kojim su odgajani od rođenja, ali kod nekih dolazi do rodne disforije (Hampson & Hampson, 1961)

- **RODNA EKSPRESIJA:**

- Poređenja devojčica sa KAH i kontrolne grupe devojčica pokazuje da su **androgenizovane devojčice više zainteresovane za tipično muške aktivnosti** (aktivna igra napolju, društvo dečaka, maskuline igračke, češće opažane kao „muškobanjaste“) i manje zainteresovane za tipično ženske aktivnosti (lutke, nega dece...) (Berenbaum & Hines, 1992; Dittman et al, 1990; ...)
- Prenatalna izloženost određenim hormonima stvara predispoziciju za određenu (mušku ili žensku) rodnu ekspresiju
- Ovi nalazi donekle objašnjavaju opšte **rodne razlike u obrascima igre, nivoima aktivnosti i agresivnog ponašanja**, ali je veoma teško jasno razvojiti socijalizacijske od bioloških efekata u istraživanjima!

- **SEKSUALNA ORIJENTACIJA:**

- Prenatalna izloženost određenim hormonima može uticati na seksualnu orijentaciju kasnije u životu
- Homoseksualna orijentacija je češća kod muškaraca prenatalno izloženih niskim nivoima androgena i kod žena prenatalno izloženih visokim nivoima i androgena i estrogena

Prenatalni uticaji - zaključak

- Iako **prenatalna izloženost** određenim hormonima ima uticaja na **rodni identitet, rodnu ekspresiju i seksualnu orijentaciju**, taj uticaj **NIJE direktan i nezavisan** od uticaja socijalnog okruženja
- Savremene studije prenatalnih uticaja potvrđuju ovakve zaključke (Hines, Constantinescu, & Spencer, 2015)
- Blizanačke studije govore o značaju i genetskih i sredinskih uticaja (Bailey & Pillar, 1991; Bailey et al, 1993)
- Model razvoja seksualne orijentacije Bemove (1996):

Sadržaj današnjeg časa

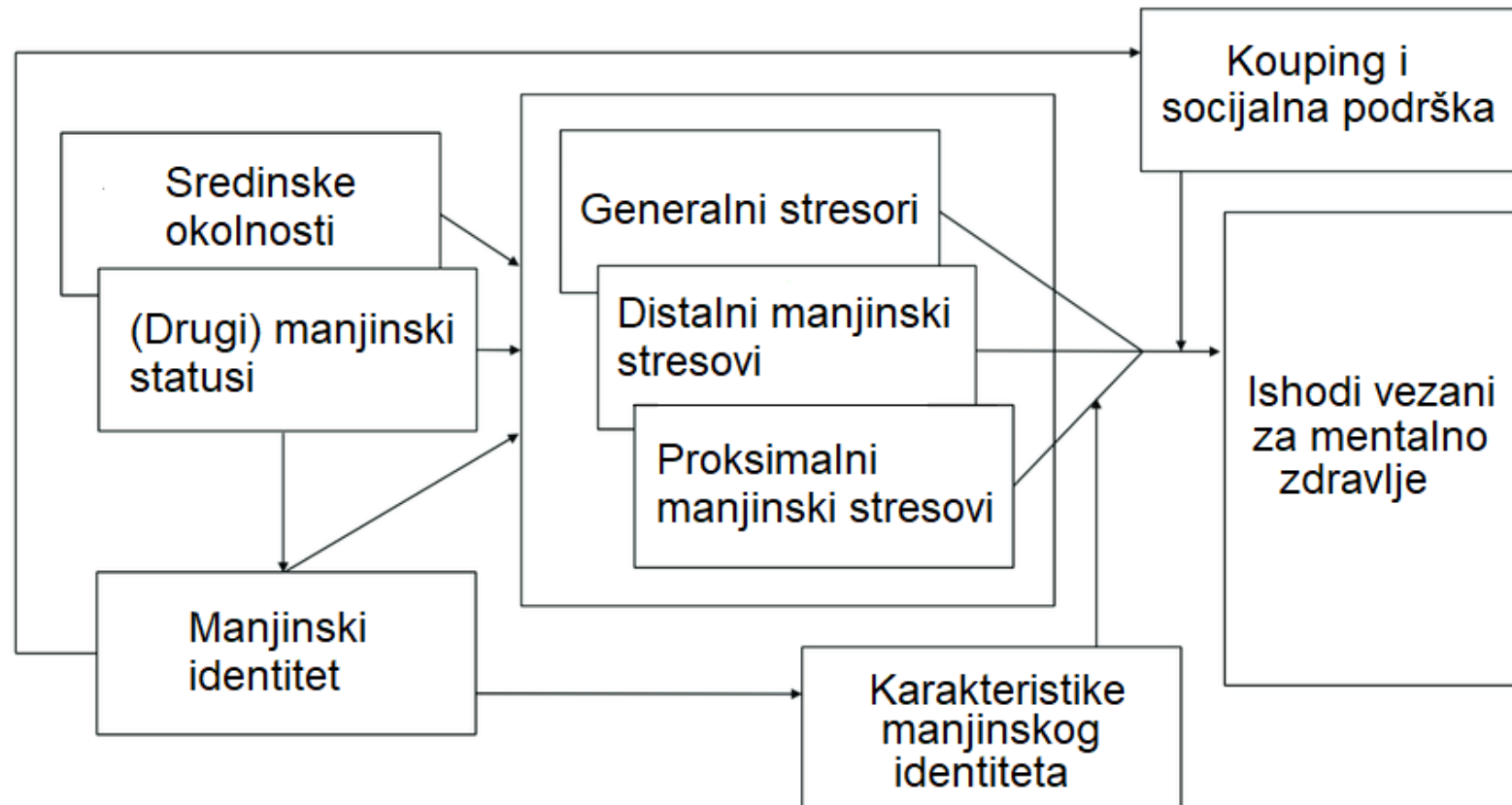
- Osnovni pojmovi:
 - Pol
 - Rod
 - Rodni identitet
 - Rodna ekspresija (izražavanje)
 - Rodna uloga
 - Seksualna orijentacija
- Konceptualizacije i mere rodni uloga (maskulnosti i feminosti)
- Rodni stereotipi
- Socijalizacija rodni uloga i stereotipa
 - Uloga različitih agenasa socijalizacije
- Prenatalni uticaji na razvoj rodni karakteristika
 - Rodni identitet
 - Rodnu ekspresiju
 - Seksualnu orijentaciju
- **Predrasude povezane sa seksualnom orijentacijom**

Predrasude vezane za seksualnu orijentaciju

- **Homofobija** – neracionalni strah, nelagoda u blizini, odnosno mržnja i netolerancija prema homoseksualnim osobama
- **Heteroseksizam** – sistem koji daje prednost heteroseksualnim idealima i normama u odnosu na druge jednako važeće oblike seksualnosti
 - Savremena forma ispoljavanja rodni predrasuda u kontekstima gde je nepoželjno ispoljavati otvorenu hostilnost prema LGBT+ osobama
- Homofobija i heteroseksizam su izraženiji kod muškaraca, religioznih osoba; povezani sa ređim kontaktom sa LGBT+ osobama, autoritarnošću; tradicionalnim vrednostima, naročito u kontekstu rodni uloga i rodni stereotipa

Predrasude vezane za seksualnu orijentaciju

- **Model manjinskog stresa i Teorija stresa seksualne manjine** (eng. sexual minority stress theory; Meyer, 2003, 2015):
 - seksualne manjine, pored generalnih stresora, doživljavaju i niz stresora kao rezultat društvenih i interpersonalnih predrasuda i stigme, koji zajedno dovode do slabijeg mentalnog zdravlja i drugih problema u funkcionisanju
 - **Distalni manjinski stresovi** – diskriminacija, zločini iz mržnje, mikroagresija i sl.
 - **Proksimalni manjinski stresovi** – funkcionišu preko internalizovanih kognitivnih i afektivnih procesa (internalizovani heteroseksizam, anticipacija stresa, brige, prikrivanje identiteta...)

Zanimljivosti i preporuke

- Dokumentarac o Stani Cerović, poslednjoj crnogorskoj virdžini:
 - <https://www.youtube.com/watch?v=9qcSlGa58ZM>
 - I u drugim krajevima sveta postoje fenomeni slični virdžini:
 - <https://www.youtube.com/watch?v=k9zK6uPArss>
- BBC-jev dokumentarac o rodnoj socijalizaciji i usvajanju rodni uloga, naročito u školskom kontekstu:
 - https://www.youtube.com/watch?v=wN5R2LWhTrY&ab_channel=chickenpox
 - https://www.youtube.com/watch?v=cp9Z26YglrA&ab_channel=chickenpox
- APA smernice za rad sa LGBT+ osobama i za aktuelno prihvaćenu terminologiju
 - <https://www.apa.org/about/policy/psychological-sexual-minority-persons.pdf>